

Welvaartsparadox

Het streven naar economische groei in de westerse landen werd altijd gedragen door de veronderstelling dat een hoger inkomen ook meer welvaart zou betekenen. Hoewel economen zich daar niet over uit mochten laten, was de achterliggende gedachte dat meer welvaart de mens ook gelukkiger zou maken. In de economische-groei modellen werd de ideale ontwikkeling gekenschetst als 'golden age growth', een soort paradijs op aarde.

Maar nu, tweehonderd jaar na de industriële revolutie, die de start van het groeitijdperk inluidde, begint het langzaam te dagen dat er iets niet in orde is. De oude verbanden kloppen niet meer. Het lijkt wel alsof meer inkomen niet meer, maar juist minder welvaart betekent. Het lijkt wel alsof de vervulling van sommige behoeften met het toenemen van het nationaal inkomen alleen maar verder buiten bereik is gekomen.

Deze welvaartsparadox ontstaat omdat steeds meer behoeften een niet-materieel karakter hebben. De spanning tussen behoeften en de middelen om daaraan te voldoen kan dus niet opgeheven worden door meer inkomen. Het lijkt zelfs zo dat juist een lager nationaal inkomen, althans bij de wijze waarop het nationaal inkomen wordt gemeten, een voorwaarde is om de nieuwe schaarsten op te heffen.

In de westerse welvaartsstaat is geen onvervulde behoefte aan televisietoestellen, cd-spelers, auto's, koelkasten, of reisjes naar een Grieks eiland. Die zijn er genoeg. Er is wel behoefte aan gezondheid, aan veiligheid, aan schone lucht, aan stilte. Deze 'consumptiegoederen' zijn met meer geld niet of nauwelijks te koop.

De normale gang van zaken is dat een nieuw consumptiegoed of een nieuwe dienst zijn weg vindt door de welvaartsklassen heen. Wat begint als elitair produkt wordt uiteindelijk gemeengoed. Voor de hoogste welvaartsklassen is er echter nog maar weinig om zich te onderscheiden. Drie maal per jaar met vakantie gaan? Ieder modaal gezin gaat al met de krokus-, zomer- en herfstvakantie naar het buitenland. Vliegen placht exclusief te zijn, maar wie regelmatig voor zaken naar Londen moet geniet minder comfort dan een buspassagier in het streekvervoer. Met een zeilboot de plassen op? Alleen leuk voor wie van file-zeilen houdt en er niet tegen opziet een vermogen te betalen voor een ligplaats ergens ver weg. Dan maar naar de golfbaan? Nee, ook dat is al niet onderscheidend meer, want met het vergrijzen van de bevolking is golf hard op weg een volkssport te worden.

De hogere inkomens kunnen eigenlijk geen kant meer op met hun geld. Te veel 'conspicuous consumption' maakt kwetsbaar voor inbraak en diefstal en het is geen wonder dat de borreltafelgesprekken in Bloemendaal, Wassenaar en Blaricum voornamelijk over de laatste snuffjes op het gebied van beveiligingssystemen gaan.

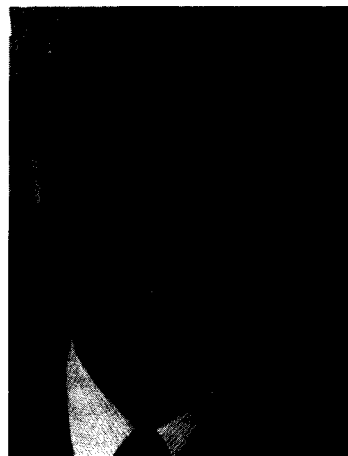
Intussen begint zich wel een nieuwe voorhoede onder de consumenten te vormen. Deze nieuwe elite

beseft dat de schaarsten elders liggen en begint het consumptiepatroon daarop te richten. Voorbeeld: gezondheid is een schaars goed en de gezondheid is gebaat bij veel beweging. De nieuwe elite loopt en fietst. Onder Nederlandse managers is bekend wie de marathon heeft gelopen en in welke tijd. Met inkomen heeft dit alles weinig van doen. Met een hoger inkomen kan men immers geen betere conditie kopen. Ten aanzien van de persoonlijke veiligheid is het verband met inkomen zelfs evident negatief, zoals blijkt uit gijzelingszaken en inbraakfrequenties.

Macro-economisch is er een duidelijk negatief verband tussen inkomen en de kwaliteit van het milieu. Dit probleem werd al in het begin van de jaren zeventig onderkend, maar sindsdien is de vervuiling alleen maar toegenomen en de kwaliteit van leefomgevingen achteruitgegaan. Het is vrij tragisch dat de opvattingen die in Nederland ter zake van sociaal-economische vraagstukken bestaan, dit probleem alleen maar hebben verergerd. Immers, de sociaal-economische problemen in ons land worden primair als herverdelingsvraagstukken gezien, waarbij het hoogste goed is de consumptie te bevorderen ten koste van investeringen. De kwaliteit van het milieu kan echter niet worden verbeterd door meer consumptie, maar wel door meer investeringen. Echter, alleen in de laatste vijftien jaar al zijn de overheidsinvesteringen in reële termen met 25% gedaald. Door de consument met verkeerde prijzen te confronteren ontstaan verkeerde verwachtingen en scheve consumptiepatronen. De huidige studentengeneratie, de generatie van de OV-jaarkaart dus, leeft met de notie dat openbaar vervoer gratis is en maakt daar dan ook dienovereenkomstig gebruik van. Hierdoor wordt een beslag op middelen gelegd ten koste van het wegwerken van de echte schaarsten.

Door de suburbanisatie via het aanwijzen van groeikernen te bevorderen, en door de steden leeg te laten lopen, heeft de overheid een bestedingspatroon bewerkstelligd dat dagelijks hoorbaar en zichtbaar is in lange files. Om in Nederland deze misallocaties ongedaan te maken is nog een heel lange weg te gaan.

Door het ontstaan van de nieuwe schaarsten lijkt het evident dat het welvaartsbegrip in de komende decennia een geheel andere inhoud zal gaan krijgen. Inkomen zal een steeds gebrekiger maat worden om het welvaartsniveau te meten. Langzamerhand zien we de voorkeuren al veranderen. Het consumptiepatroon zal eenvoudiger en soberder ogen, maar rijker van inhoud zijn. De nieuwe welvaart, dat is op de fiets naar je werk en onderweg stoppen voor een ijsje.

J.J. van Duijn